

**QUARANTA ANYS DE L'INSTITUT
CATALÀ D'ANTROPOLOGIA (ICA)**

UNA MIRADA RETROSPECTIVA

Joan Prat i Dolors Comas d'Argemir

És ben sabut que els règims dictatorials són poc amics de l'antropologia, la sociologia o la història crítica. I el règim franquista no en fou l'excepció. Així, alguns dels grans etnòlegs d'abans de la guerra civil, com Pere Bosch i Gimpera, format a Alemanya i que fou rector de la Universitat de Barcelona, o el menorquí Joan Comas, que havia estudiat pedagogia a Suïssa i després antropologia física, van haver d'exiliar-se. Ambdós, aprofitant la política de portes obertes del general Lázaro Cárdenas, continuador de la filosofia de la revolució mexicana i president de la República, van dirigir-

se a Mèxic. Ràpidament van ser nomenats professors de l'*Escuela Nacional de Antropología e Historia* (ENAH).

Al costat d'aquests professionals, també van arribar a aquell país altres exiliats força més joves, com el català Claudi Esteva Fabregat, o l'eivissenc Àngel Palerm Vich, que havien lluitat a favor de la República. Després de passar-les magres i buscar-se la vida com van poder, ambdós, juntament amb altres joves de diferents parts d'Espanya, com José Luis Lorenzo, Pedro Carrasco, Pedro Armillas o l'encara adolescent Santiago Genovés (que es faria famós per la gesta de l'*Acali*, l'embarcació anomenada «casa de l'aigua» amb què va travessar l'Atlàntic el 1973), van formar-se a l'ENAH, especialitzant-se en alguna de les disciplines que oferia l'escola.

L'*Escuela Nacional de Antropología e Historia* era (i és) una prestigiosa institució en ciències socials i humanístiques, amb un professorat de qualitat, d'orientació marcadament nacionalista, mexicanista i indigenista, i que seguia les directrius de l'escola nord-americana de Franz Boas, segons la qual l'antropologia cultural és una disciplina paraigua que integra en el seu si l'arqueologia, l'antropologia física, la lingüística i l'etnologia pròpiament dita.

Un cop finalitzats els estudis i després de la «*maestría*», pràcticament tots els professionals esmentats van passar a integrar el planter docent de l'ENAH. Però a mitjans dels anys cinquanta van començar els conflictes interns. D'una banda es va produir un cert malestar per part dels professionals del país que veien que les places docents i de investigació eren copades per forasters; d'altra banda, alguns d'ells van enfrontar-se directament amb Alfonso Caso, el cacic totpoderós de l'antropologia oficial mexicana de l'època. El xoc va obligar Àngel Palerm, Pedro Carrasco i Pedro Armillas a refugiar-se als EUA, on van dur a terme les seves prestigioses carreres professionals, encara que Palerm retornà a Mèxic.

L'únic que va tornar a l'Estat espanyol va ser Claudi Esteva i Fabregat que en aquells moments participava, junt amb un grup de psiquiatres mexicans, en una psicoanàlisi didàctica dirigida per Erich Fromm i feia classes de Cultura i Personalitat a l'ENAH. Era l'any 1956 i les autoritats franquistes li permeten residir a Madrid, però no a Barcelona, com era la seva intenció, a causa de la seva condició de «*rojo separatista*».¹

Fotografia publicada pel setmanari *TOT Cerdanyola*, núm. 444 (5-11 gener 1996) per il·lustrar el reportatge «*Pagesos en extinció*».

Fotografia: Marc Casado / Arxiu TOT

JOAN PRAT CARÓS és catedràtic emèrit d'antropologia de la Universitat Rovira i Virgili.

DOLORS COMAS D'ARGEMIR és antropòloga social, catedràtica del Departament d'Antropologia, Filosofia i Treball Social de la Universitat Rovira i Virgili.

Claudi Esteva Fabregat
(Marsella, 1918-Barcelona,
2017), entrevistat l'any 2013.
Font: UB

A Madrid el panorama que es va trobar el Dr. Esteva (els seus/seves deixebles catalans el van anomenar sempre així) fou desolador. Amb l'excepció de Julio Caro Baroja —don Julio—, historiador, etnòleg i savi de tipus renaixentista que gaudia d'una vastíssima erudició i d'un prestigi ben guanyat, poca cosa més podia trobar. Esteva, en un temps rècord, es llicencia i doctora en Història d'Amèrica a la Complutense de Madrid i passa a fer algun curs a la mateixa universitat. Per arrodonir un sou realment misèrrim i poder mantenir una família que ja comptava amb tres fills, va treballar per encàrrec de diferents ministeris a Sayago (Zamora), a la Guinea Equatorial —llavors Guinea espanyola— i també al mateix Madrid.

L'any 1965 és nomenat director del *Museo Nacional de Antropología* de Madrid, càrrec que havia quedat vacant per la dimissió de Julio Caro Baroja, fastiguejat per l'abandonament administratiu crònic que patia el museu. Claudí Esteva es troba amb una institució no només deixada i abandonada en tots els sentits, ans també saquejada per ex-directors i alguns funcionaris que s'havien endut peces per vendre als antiquaris de Madrid i col·leccions de revistes i llibres que els llibreters de vell de la Cuesta de Moyano revenien alegrement.

Esteva intenta posar ordre en aquesta disbauxa i el mateix any 1965 crea en el si del museu l'*Escuela de Estudios Antropológicos* (1965-68), considerada unànimement com la primera institució d'antropologia cultural moderna en sòl hispà. Allí s'impartia teoria

antropològica i els estudiants —tots ells/elles becaris de les universitats de Madrid, Sevilla i Barcelona— eren enviats durant els mesos d'estiu a fer pràctiques de treball de camp a poblets de l'Alt Aragó. D'aquestes primeres promocions en van sorgir els primers catedràtics d'antropologia i d'antropologia d'Amèrica de l'anomenada «segona generació», principalment a Sevilla i Madrid.

L'any 1968, el Dr. Esteva guanya per oposició una plaça d'agregat d'Etnologia a la Universitat de Barcelona. Era el pas previ a la càtedra, que obtindrà l'any 1971; l'any següent, el 1972, es crea el Departament d'Antropologia Cultural, ja separat definitivament del de Prehistòria, del qual depenia l'etnologia fins aquell moment.

Serà en el curs 1968-69 quan, gràcies al Pla Maluquer, que s'acabava de posar en marxa, alguns estudiants dels darrers cursos de Filosofia i de les noves promocions ens matriculem a la Introducció a l'Antropologia Cultural que impartia el Dr. Esteva. Allí, a les vuit del matí i en l'aula magna de la Central, plena de gom a gom, vam poder gaudir del seu mestratge indiscutible. Un seu deixeble de Madrid, el catedràtic d'Antropologia d'Amèrica Manuel Gutiérrez Estévez, ho ha relatat així:

Fue mi primer profesor de antropología, y recordaré siempre con extraordinario afecto y simpatía la capacidad que tenía de hacernos imaginar sitios muy lejanos. Empezaba a hablar de los indios de las praderas, y todos teníamos la sensación

de estar allí. No solamente de estar allí, sino de estar entonces, cuando había indios [...] Hablaba de tal forma que nos hacía sentir el temor de los hopi ante los ataques de los comanches; nos daba una visión muy plástica, que no sólo excitaba nuestra imaginación juvenil sino que nos estimulaba hacia la teoría.²

També entre nosaltres s'han referit a la «*ensoñación comanche*» del Dr. Esteva, Josep M. Comelles, Dolors Comas d'Argemir i d'altres. En un acte d'investidura com a doctor Honoris Causa a títol pòstum de Claudi Esteva, celebrat al Paranimf de la Universitat Rovira i Virgili (10 de novembre de 2017), un de nosaltres, Joan Prat, descrivia també l'impacte que ens van causar les seves classes:

D'aquesta manera descobríem l'antropologia de la mà ferma i del carisma del mestre. En efecte, la disciplina ens ajudava a mirar el món d'una manera diferent de l'habitual. D'entrada, representava una glopada d'aire fresc que obria les portes a la diversitat. Tot el que havíem estudiat fins aquell moment estava vinculat a la civilització occidental d'arrels grecoromanes i judeocristianes. L'antropologia, en canvi, ens brindava la possibilitat d'entendre les diverses cultures i civilitzacions que poblen la Terra. Semblantment, comprendre i assumir que els marges de pedra seca construïts pels pagesos del poble on havíem nascut eren cultura, i que no només ho era la *Simfonia del Nou Món* de Dvorák o la pintura del Greco, va ser en aquells moments un descobriment de primer ordre. També ens van causar un fort impacte un seguit de conceptes explicats amb passió per Claudi Esteva, per exemple, *cultura*, *relativisme cultural*, *enculturació*, *etnocentrisme*, *socialització*, *ethos*, *visió del món*, etc. Enfront dels fonamentalismes i dels dogmatismes d'aquella època, l'antropologia ens permetia acceptar i valorar positivament la diferència i fer nostre aquell principi elemental però sistemàticament conculcat que l'Home és un, però les maneres de ser home o dona són variades i múltiples.

La fascinació per l'antropologia que ell ens va desvetllar i el seu carisma inicial van fer que un seguit de joves que ara ja voregem els setanta anys per dalt o per baix —Joan Fri-

«Enfront dels dogmatismes de l'època, l'antropologia ens permetia acceptar i valorar la diferència, i fer nostre aquell principi que l'Home és un, però les maneres de ser home o dona són variades i múltiples.»

golé, Josefina Roma (alumna de l'*Escuela de Madrid*), Maria Jesús Buxó, Jesús Contreras, Joan Josep Pujadas, Ignasi Terradas, Joan Bestard, Josep Maria Comelles, Oriol Romaní i l'autora i autor d'aquest article— ens hi apropéssim i que esdevingués el nostre tutor, director de tesi i qui ens va introduir en el treball de camp. Sintetitzant: ens vam convertir en els seus i seves deixebles i vam col·laborar estretament en les tasques del Departament acabat d'estrenar, del *Centro de Etnología Peninsular* del CSIC i de la *Revista Étnica* (1972-84) que va fundar i clausurar el mateix Esteva.

AIRES DE DISSIDÈNCIA

La concepció que de l'antropologia ens va transmetre Claudi Esteva era, com ja hem dit, la nord-americana, iniciada per Franz Boas a les primeres dècades del segle XX i clarament hegemònica als EUA. Es tractava d'una antropologia conservadora, defensora de l'estatu quo i políticament poc compromesa.

Però, a la dècada dels setanta els corrents que triomfaven a Europa eren l'ecologia cultural, el marxisme, el materialisme cultural i l'estructuralisme, corrents tots ells poc contemplats en les coordenades teòriques de Claudi Esteva, que es mantenia ferm en el funcionalisme més ortodox inspirat en Bronislaw Malinowski i en l'escola de Cultura i Personalitat nord-americana. Per al Dr. Esteva això era l'antropologia i es negava en rodó a contemplar cap altra opció. Però els seus deixebles més directes no pensaven com ell, sobretot aquells —la majoria— que o bé militaven en partits d'esquerrers o, si més no, se sentien molt més còmodes en els plantejaments del materialisme cultural i el marxisme, i amb ganes d'explorar i ampliar nous horitzons teòrics i metodològics.

Així, doncs, va començar una mena de pugna soterrada, la primera manifestació de la qual va ser la creació d'un seminari intern que vam batejar com *Seminari del campegrolat*. Ens trobàvem regularment a casa de

l'un o l'altre i comentàvem lectures —Alexander Chayanov, Karl Polanyi, Eric Wolf, Teodor Shanin— en un intent de formació autodidacta enfocada col·lectivament, ja que tots érem conscients de la fragilitat de la nostra formació. També llegíem i comentàvem amb fruïció els teòrics de la marginació del Tercer món com André Gunder Frank, Samir Amin, Rodolfo Stavenhagen, Ernesto Laclau i Ruy Mauro Marini, que un editor amb bon ull, Jorge Herralde, ens posava a l'abast a través dels *Cuadernos Anagrama*, col·lecció dirigida per Josep Ramón Llobera, que vivia a Londres i ens mantenia informats de les novetats més candents en el nostre àmbit.

Podem dir també que l'interès pel món dels pagesos era una característica de l'antropologia dels anys seixanta i setanta, i gairebé tots i totes treballàvem en les nostres tesis de doctorat sobre el món dels «*peasants*». La tesi era el ritus de pas acadèmic per a ser reconegut com a professional i en els departaments consolidats d'antropologia d'Europa i Amèrica hi havia beques i ajuts per sufragar el treball de camp perllongat en algun país de l'Àfrica, l'Àsia o l'Oceania. Però aquí no hi havia res que se li assemblés i, amb l'excepció d'un col·lega que va tenir el privilegi de fer la seva tesi a Chinchero (Perú), la resta, fent de la necessitat virtut,

vam inaugurar el *fieldwork* i l'*anthropology at home* a les societats pageses que teníem a l'abast i que foren les de Catalunya, l'Alt Aragó, les Illes i Múrcia.

Ignasi Terradas, que llavors preparava el doctorat a Manchester amb Bryan Roberts, va funcionar com a líder intel·lectual del grup; grup que tampoc no estava sol a l'Estat espanyol. En efecte, a Madrid, el professor Juan Vicente Palerm Viqueira, fill d'Àngel Palerm i de Carmen Viqueira, ambdós antropòlegs que llavors residien a Mèxic, feia classes a la Complutense. Juan Vicente era un bon coneixedor de la tradició agrarista de Joaquín Costa i coordinava un grup d'estudiants d'antropologia que treballava sobre el col·lectivisme agrari de Valdelaguna (Burgos). Les anades i vingudes entre Barcelona i Madrid amb un Renault 12 del pare d'un de nosaltres foren relativament freqüents. Juan Vicente, que estava molt ben relacionat internacionalment, ens va posar en contacte amb un seguit d'especialistes amb els qui, poc després, vam interactuar amb regularitat i profit. Josep Ramon Llobera fou un altre antropòleg que va impulsar l'obertura internacional de l'antropologia catalana i, a més, acollia i ajudava a tots els que fèiem estades de recerca a Londres. Amb raó, Jesús Contreras l'anomenava 'Ministre de l'Exterior'.

El mas El Cavaller de Vidrà, que va ser objecte d'estudi per part d'Ignasi Terradas, un dels capdavaners de l'antropologia catalana.
Fotografia: Jordi Domènech

La bretxa que marcava la distància entre la concepció de l'antropologia del Dr. Esteva i la dels seus deixebles va anar en augment i va esclatar amb força l'any 1977, amb la celebració a Barcelona del *Primer Congreso Español de Antropología*, muntat a imatge i semblança del seu president, el Dr. Esteva, i que fou el primer i el darrer en la concepció boasiana de la disciplina.

El simposi sobre *Sociedades Campesinas en España*, controlat pels membres de la segona generació, es va diferenciar en els seus plantejaments de la resta i es va produir allò que alguns han definit com la mort del pare o el seu assassinat edípic en termes freudians. La ruptura estava cantada i l'any següent — el 1978 —, exactament deu anys després de l'arribada de Claudi Esteva a la Universitat de Barcelona, els seus deixebles fundàvem l'Institut Català d'Antropologia (ICA), encapçalat per Joan Frigolé Reixach, que sempre fou vist per nosaltres com una mena de *primus inter pares*.

40 ANYS DE L'INSTITUT CATALÀ D'ANTROPOLOGIA

L'objectiu bàsic de fundar l'ICA era disposar d'una institució parauniversitària que ens permetés una llibertat de moviments per a bellugar-nos i explorar uns nous horitzons teòrics sense els entrebancs que podien produir-se en l'àmbit universitari. Donaria sortida, doncs, als malestars, generaria una nova dinàmica encapçalada per la generació jove i contribuiria definitivament a la institucionalització de l'antropologia. Efectivament, un aspecte crucial de l'ICA és que permetia agrupar els professors/es i estudiants d'antropologia de diferents universitats, i també el sector vinculat als museus i a la pràctica professional. Dolors Comas d'Argemir, en el volum d'homenatge a Claudi Esteva ja esmentat, dona especial valor als seminaris que es van impartir en l'ICA en els seus primers anys. Ens diu així:

El seminaris eren impartits per professorat d'altres universitats, espanyoles o estrangeres, i que accedien a venir a Barcelona o a Tarragona durant una setmana sencera i impartir gratuïtament cinc sessions. Els pagàvem el viatge i els allotjàvem a casa d'algué de nosaltres. En el cas dels americans, aprofitàvem la seva vinguda a Barcelona. Entre 1978 i 1994 van venir uns quants antropòlegs ben rellevants: Jonathan Friedman (Copenhagen), Olivia Harris (Kent), Àngel Palerm (Mèxic),

La segona generació d'antropòlegs catalans es va desmarcar del Dr. Esteva Fabregat, de manera que el 1977 es va produir allò que alguns han definit, en termes freudians, com l'assassinat del pare.

Ubaldo Martínez Veiga (Madrid), Adam Kuper (Cambridge), Louis Assier-Andrieu (Toulouse), Isaac Chiva (París), Maurice Godelier (París), Julian Pitt-Rivers (París), Lawrence Krader (Berlín), Josep R. Llobera (Londres), Anthony Leeds (Boston), Alberto Galván (La Laguna), Lluís Mallart (Nanterre), Jean-Loup Herbert (París), Mario C. Moutinho (Lisboa), John Murra (Cornell, NY), Raúl Iturra (Lisboa), Marie-Elisabeth Handman (París), Alicia Barabás i Miguel Bartolomé (Mèxic), Françoise Zonabend (París), etc.

Cal tenir present que la formació en antropologia de la generació que succeí al Dr. Esteva era molt fragmentada i incompleta. La majoria vam anar a l'estranger a completar estudis, però en cap de les institucions que anéssim podíem trobar al mateix temps tants i tants especialistes d'elevat nivell com els que van participar en l'ICA. Els seminaris foren doncs un element essencial per complementar la formació i establir noves relacions, també per les noves generacions que s'anaven agregant.

A més dels seminaris, l'ICA va anar desenvolupant altres activitats, com la creació d'una nova revista, *Quaderns de l'ICA*, així com l'organització d'alguns col·loquis. Els dos primers foren el de Saïfores, l'any 1980, sobre cultura popular, i el de Tarragona, sobre antropologia de la medicina (1982). Sovint aquestes activitats es desenvolupaven en un clima de fraternitat igualitària amb moments clars de *communitas* (concepte aquest introduït per Victor Turner i que oposa a *l'estructura*) en el qual les relacions d'amistat i companyonia prevalien sobre qualsevol altre vincle ja establert. Pensem que aquest caràcter integrador i plural, amb una notable dosi de voluntarisme per tirar endavant els projectes que teníem entre mans, ens va diferenciar de les baronies i califats que s'anaven formant a Madrid,

Sevilla, País Basc o Canàries en les quals personatges calcats dels vells catedràtics feudals i autoritaris controlaven amb mà de ferro l'àmbit antropològic.

Un altre aspecte que cal destacar és la contribució que va fer l'ICA al desenvolupament de l'Antropologia a l'Estat espanyol. Va ser la primera associació que es va crear a Espanya, i aquest fet propicià un efecte dominó, amb la creació d'altres associacions. L'any 1981 es constituí a Madrid la *Federación de Asociaciones de Antropología del Estado Español* (FAAEE). L'organització de l'antropologia s'establia així de forma federada i aquest marc institucional més ampli va servir per a la celebració de congressos i la interrelació entre els professionals de diferents universitats espanyoles.

Claudi Esteva va viure la creació de l'Institut Català d'Antropologia com un atac gairebé personal i així ho va guardar. Va ser una rebel·lió dels joves respecte al pare, en sentit freudià, com ja s'ha dit. Calia créixer, independitzar-se i professionalitzar-se més enllà del seu esguard. La coautora d'aquest article es va trobar amb Claudi Esteva a Barcelona i en la conversa ell va recordar l'ICA com un greuge que encara tenia molt present. Tenia llavors més de 90 anys i no ho havia oblidat, malgrat el temps transcorregut i que moltes relacions s'havien refet.

Sota la presidència de Joan Frigolé, Joan Bestard i Verena Stolke, l'ICA va anant fent

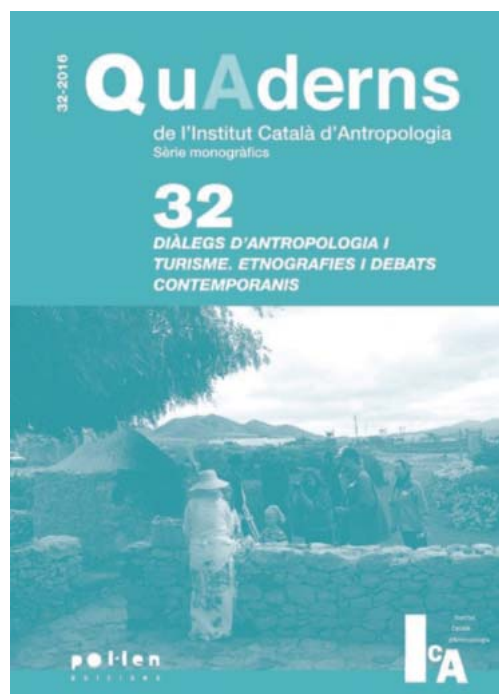
el seu camí, no sense alts i baixos derivats, amb freqüència, d'un finançament mediocre o senzillament miserable, donada la seva manca de vinculació orgànica amb institucions politico-culturals oficials.

L'any 1994 vam celebrar els quinze anys de la fundació de la institució amb una discussió/debat sobre el seu paper a la societat. Amb enfocaments força diferents, que anaven des de l'autocrítica despietada fins a aproximacions més mesurades, van intervenir-hi Josep M. Comelles, Dolors Comas d'Argemir, Joan Bestard —que acabava de fer-se'n càrrec de la direcció— i dos estudiants avançats: Roger Samsi i Rafael Bernabé. L'editorial de *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia*, volum especial (1994), coordinat per Manuel Delgado, feia explícit el desig de continuïtat i de donar un nou impuls a la institució, com així va ser.

Si fins aquell moment la revista havia tingut una presència guadianitzada (en quinze anys s'havien editat només sis volums de *Quaderns*), d'ençà de 1994, amb un consell de redacció renovat, s'estabilitza la regularitat amb el lliurament d'almenys un volum cada any. L'any 2003, *Quaderns* inicia una sèrie monogràfica i crea una versió electrònica, *Quaderns-e de l'ICA*. Es publiquen temes de teoria antropològica, de recerca etnogràfica i paren atenció als debats socials contemporanis.³

També a nivell de publicacions, l'ICA ha promogut dues col·leccions en estreta aliança amb Icaria Editorial i la UOC: *Breus clàssics d'antropologia*, amb textos clau de Michel Leiris, Maurice Leenhardt, Bronislaw Malinowski, William H.R. Rivers, Franz Boas i Lewis H. Morgan, traduïts al català i presentats per membres de l'ICA, i la col·lecció *ICA-ICÀRIA*, amb deu publicacions fins al moment.

En una altra direcció, els socis de l'ICA s'han constituït al llarg dels anys en un seguit de grups de treball i de recerca. S'aconsegueix així l'articulació de persones de diferents àmbits i universitats que treballen en temes similars, amb una dinàmica i activitat realment gran. A la pàgina web de la institució hom pot consultar el llistat; en total una vintena d'equips interessats en l'estudi de temàtiques d'espectre molt ampli i variat.⁴ Aquests grups, amb un nivell d'activitat desigual, han organitzat cursos, tallers, exposicions, trobades diverses, publicacions i, en els darrers anys, les anomenades Setmanes d'Antropologia.

Portada de la revista *Quaderns de l'ICA*, num. 32, 2016.

Totes aquestes activitats han estat possibles gràcies a una xarxa d'aliances, cooperacions, encàrrecs de projectes de recerca, finançaments diversos obtinguts o promoguts pel Departament de Cultura de la Generalitat, l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC), l'Observatori del Patrimoni Etnològic i Immaterial, l'Institut Ramon Muntaner, l'Ajuntament de Barcelona, el Museu Etnològic/Museu de les Cultures del Món, l'Institut d'Estudis Catalans, els Departaments d'Antropologia de la UB, UAB, URV i Lleida; l'ITA: Associació d'Antropologia; Antropologies; la Federació d'Associacions d'Antropologia de l'Estat Espanyol (FAAEE), el CSIC (Residència d'Investigadors, CSIC-Generalitat de Catalunya) i altres.

Ja per concloure: el dia 16 de novembre de 2018 i dins de la tercera edició de la Setmana d'Antropologia organitzada per l'actual junta directiva de l'ICA, formada per nou persones de generacions joves, va tenir lloc una taula rodona que amb el títol de *40 anys de l'ICA* van desenvolupar Josep M. Comelles (URV-ICA), Dolors Comas d'Argemir (URV-ICA) i Verena Stolcke (UAB-ICA). L'acte acadèmic, celebrat al Museu Etnològic i de les Cultures del Món del carrer Montcada, va donar peu a un emotiu *revival* en el qual vam participar la vella guàrdia de fundadores i fundadors de l'ICA. Vells i joves ens vam submergir de nou en la *communitas*. I també fou des de l'acadèmia i l'esperit de *revival* que vam pensar aquest article per a *L'Avenç* que la pacient lectora/or acaba d'enllestir. ■

NOTES

1. Els dos autors d'aquest article han preparat per a un volum d'homenatge a Claudi Esteva-Fabregat de la Revista Arxiu d'Etnografia de Catalunya, planificat i coordinat per Joan Josep Pujadas, sengles articles commemoratius (en premsa). Aquí n'hem inclòs alguns passatges.
2. «Entrevista a Manuel Gutiérrez Estévez, un antropólogo de ayer a hoy», *AIBR, Revista de Antropología Iberoamericana*, n. 29 (2003).
3. El lector/a interessat pot consultar el llistat de temàtiques en el següent enllaç: <http://www.antropologia.cat/taxonomy/term/160>.
4. <http://www.antropologia.cat/grups>

Els Marges NÚMERO 116 - TARDOR 2018

Per una poesia religiosa versemblant: el grup d'*Estudiants de Vic*, 1951 (i dues cartes inèdites de Riba)
Jaume Coll Mariné

L'escena catalana durant la Segona República vista per Domènec Guansé (1931-1936)
Francesc Foguet i Boreu

Marià Manent, traductor de John Keats. Anàlisi comparada de les versions de 1919 (Sonets i odes) i 1955/1985 (Poemes de John Keats)
Maria Eugènia Perea Virgili

L'ètica del traductor: reflexions al marge d'algunes traduccions d'Alda Merini
Gabriella Gavagnin

Pompeu Fabra per Agustí Esclasans
Enric Gallén

Informació i subscripcions: www.elsmarges.cat • www.lavenc.cat • elsmarges@lavenc.cat • Tel. 93 245 79 21
La revista en format digital a www.iquiosc.cat